

بسم الله الرحمن الرحيم

غایت وجودی انسان از دیدگاه ملاصدرا

طیبه توکلی حامد
مدرس دانشگاه فرهنگیان

سرشناسه	: توکلی حامد، طیبه، ۱۳۵۹-
عنوان و نام پدیدآور	:
مشخصات نشر	: غایت وجودی انسان از دیدگاه ملاصدرا/ طیبه توکلی حامد.
مشخصات ظاهری	: کرمان : جهاد دانشگاهی، سازمان انتشارات، واحد کرمان، ۱۴۰۳.
شابک	: ۹۷۸۶۲۲۵۸۴۴۲۸۵
وضعیت فهرست نویسی	: فیپا
موضوع	: ملاصدرا، محمدبن ابراهیم، ۹۷۹ - ۱۰۵۰ق. -- دیدگاه درباره هستی‌شناسی Sadradding shirazi, Mohammad ebn Ebrahim-- Views on ontology هستی‌شناسی (فلسفه اسلامی) *Ontology (Islamic philosophy) فیلسوفان اسلامی -- دیدگاه درباره هستی‌شناسی Muslim philosophers -- Views on ontology انسان‌شناسی فلسفی Philosophical anthropology فیلسوفان اسلامی -- دیدگاه درباره انسان‌شناسی فلسفی Muslim philosophers -- Views on Philosophical anthropology
شناسه افزوده	: جهاد دانشگاهی. سازمان انتشارات. واحد کرمان
شناسه افزوده	: Press Organization Jahade Daneshgahi . Kerman Branch
شماره کتابشناسی ملی	: ۹۷۹۹۵۴۷
اطلاعات رکورد	: فیپا
کتابشناسی	:

عنوان کتاب	غایت وجودی انسان از دیدگاه ملاصدرا
تالیف	طیبه توکلی حامد
ناشر	جهاد دانشگاهی استان کرمان
تاریخ انتشار	۱۴۰۳
تیراژ	۵۰۰ جلد
نوبت چاپ	اول
قیمت	۱۰,۷۰۰,۰۰۰ ریال

تقدیم:

به امام مهدی
عجل الله تعالی فرجه الشریف؛

موجود موعود که نمونه‌ی حاضری انسان کامل در این مقطع از زمان در عالم هستی می‌باشد.

به پدر مهربانم و مادر دلسوزم؛

آنان که وجودشان منشأ شور و نشاط کوکبی و بالندگی جوانی من بود، آنان که از عمر خود گذاروند تا فرزندی شایسته داشته باشند.

به همسر عزیزم، والدۀ کرامی شان و فرزندان دلبندم؛

که جورانه در کنارم قدم های زیستن را به ثمار نطفه های زندگی گره می زنند.

تکمیل:

پاس خداوند قادر را که قدر و منزلت انسان را در چهارچوبی از علم و بصیرت بناناد،

و بندگانی خاص را در مسیر آن به ثبات قدم آراست،

و به یادداشت اساتید محترمی که انبهای زکات علم را در ذره ذره بر وجود دانش آموختگان خود به یادگار گذاشته اند.

پیش گفتار مؤلف

کمتر کسی است که این سؤال را از خود یا از دیگران نپرسیده باشد که هدف از آفرینش ما چه بوده است؟ همواره گروهی متولد می شوند، گروهی از جهان می روند و برای همیشه خاموش می شوند، مقصود از این آمد و رفت ها چیست؟ به راستی اگر ما انسان ها روی این کره خاکی زندگی نمی کردیم، کجای این عالم خراب می شد؟ و چه مشکلی به وجود می آمد؟ آیا ما باید بدانیم چرا آمده ایم و چرا می رویم؟ و اگر بخواهیم از این معنی آگاه شویم، آیا قدرت داریم؟

۲- تمامی افعال الهی دارای غایت می‌باشند، زیرا یکی از مظاهر عدل الهی، منزه بودن افعال خداوند از عبث بودن و لزوم همراه بودن افعال الهی با غرض است، زیرا خالی بودن یک فعل از غایت، عبث شمرده می‌شود که عقلاً قبیح است و چون خداوند از قبیح منزه است، پس افعال او باید همراه با غرض و هدفمند باشند.

۳- غایت الغایات خداوند است و جذب وجودی اوست که عشق موجودات را برای قرب به او فراهم می‌سازد و اوست که غرضی از آفرینش وراء ذاتش ندارد؛ ولی موجودی را که می‌آفریند، هدفمند است.

۴- به دلیل این که خداوند بی‌نهایت هستی است، لذا طبعاً صمد و بی‌نیاز مطلق است، بنابراین فعل او تجلی ذاتش در صفات و اسمانش است. این تجلیات شامل انسان هم می‌شود که وی از طریق قوس صعود می‌تواند از مرتبه ماده به مرتبه خیال و از مرتبه خیال به مرتبه تجرد عقلی برسد.

۵- انسان موجودی است که دارای نفس و بدن است، نفس هر انسانی در ابتدا و آغاز تکونش جسمانیه الحدوث است؛ یعنی بالفعل دارای وجود جسمانی و مادی است، اما در ادامه و بالقوه می‌تواند در اثر حرکت جوهری تحوّل ذاتی یابد و مراتبی از کمال را طی کند و وجودش به تدریج لطیف و قوی شود تا به مرتبه مثالی و صاحب قوه تخیل شود، سپس می‌تواند از این نشئه وجودی با تحصیل کمالات عقلی به مرتبه تجرد راه پیدا کند و روحانیه البقاء شود.

۶- از نظر ملاصدرا نفس انسان می‌تواند از نشئه‌ای به نشئه دیگر منتقل شود؛ یعنی برخی از انسان‌ها هستند که می‌توانند از مرتبه طبیعت و تجرد مثالی و خیالی به تجرد عقلی برسند، و هر انسانی غایت خاص خود را دارد، نه این که همه انسان‌ها به یک غایت از پیش تعیین شده برسند، زیرا این با مبنای حرکت جوهری سازگار نیست.

۷- در مسیر رسیدن به غایت مراحل وجود دارد که انسان را برای رسیدن به غایت وجودی خویش کمک می‌کند؛ از قبیل: تصفیه باطن از امور باطل، رذایل، گناهان و ...، در مقابل آن، موانعی هم وجود دارد که انسان را از این راه باز می‌دارد؛ از قبیل: رذایلی مانند شهوت، لقمه حرام و ...، بعد از آن انسان با نورانی شدن قلبش به نور و فروغ صور علمیه و صفات پسندیده، به مرتبه فنای نفس از ذات خویش و استغراق در ذات و صفات الهی می‌رسد.

۸- انسان با طی کردن مراحل ذکرشده، و دوری جستن از موانع یادشده، می‌تواند به راحتی به غایت نهایی وجودی خویش دست یابد.

امید است که بعد از علم پیدا کردن به این مراحل و موانع، سعی نماییم که هر چه بیش‌تر، به این مراحل دست یابیم و از این موانع کناره گیریم تا بتوانیم به غایت نهایی وجود خویش برسیم.

و آخر دعوانا أن الحمد لله رب العالمین

منابع و مآخذ

الف: کتاب‌ها

قرآن کریم

۱. آخوندی، مصطفی، انسان مطلوب، قم: زمزم هدایت، ۱۳۹۰.
۲. انصاری، ابن منظور، لسان العرب، ج ۳، لبنان: دار الحیاء التراث العربی، ۱۹۸۸.
۳. احسائی، محمد بن زین الدین، عوالی اللئالی العزیزیه فی احادیث الدینیہ، ج ۴، مرکز اطلاعات و مدارک اسلامی، ۹۰۱ ق.
۴. اردبیلی، عبدالغنی، تقریرات فلسفه امام خمینی، ج ۳، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی رحمه الله علیه، ۱۳۸۱.
۵. ازهری، محمد بن احمد، معجم تهذیب، ج ۴، قاهره: مکتبه لخانجی، صادق، ۱۳۸۲.
۶. الجوهری الفارابی، اسماعیل بن حماد، تاج اللغة و صحاح العربیه المسمی الصحاح، ج ۵، لبنان: دار احیاء التراث العربی، ۱۴۳۰ م.
۷. الهی، قمشه، محیی الدین مهدی، حکمت الهی عام و خاص، ج ۲، تهران: دانشگاه تهران، ۱۳۳۵.
۸. بهشتی، احمد، هستی و علل آن، قم: بوستان کتاب، ۱۳۹۰.
۹. جوادی آملی، عبدالله، ریحق مختوم، ج ۱ و ۲، قم: اسراء، ۱۳۷۶.
۱۰. جوادی آملی، عبدالله، شرح حکمت متعالیه اسفار اربعه، ج ۶، تهران: الزهراء (س)، ۱۳۶۸.
۱۱. جوادی آملی، عبدالله، تفسیر انسان به انسان، قم: اسراء، ۱۳۸۴.
۱۲. حسینی مقدم، سید هاشم، اصالت وجود و تأثیر آن بر دیگر مسائل فلسفی، قم: برگزیده، ۱۳۸۷.
۱۳. خواجوی، محمد، شرح اصول الکافی، ج ۱ و ۲ و ۳، تهران: مؤسسه مطالعات و تحقیقات فرهنگی، ۱۳۶۶.
۱۴. دهخدا، علی اکبر، لغت نامه، ج ۶، تهران: دانشگاه تهران، ۱۳۷۳.
۱۵. ربانی گلپایگانی، علی، محاضرات فی الاهیات، مترجم: عبد الرحیم سلیمانی بهبهانی، قم: رائد، ۱۳۹۰.
۱۶. زرین کوب، عبد الحسین، دنباله جستجو در تصوف ایران، تهران: امیرکبیر، ۱۳۶۹.
۱۷. سبزواری، ملاهادی، تعلیقه الشواهد الربوبیه فی المناهج السلوکیه، قم: مطبوعات دینی، ۱۳۸۲.
۱۸. سجادی، جعفر، فرهنگ علوم عقلی، تهران: امیرکبیر، ۱۳۷۵.
۱۹. سهروردی، شهاب الدین، حکمه الاشراق، مترجم سید جعفر سجادی، تهران: دانشگاه تهران، ۱۳۸۹.
۲۰. سیاح، احمد، فرهنگ بزرگ جامع نوین عربی فارسی مصور، ج ۳، تهران: کتاب فروشی اسلام، ۱۳۸۷.
۲۱. شیروانی، علی، ترجمه و شرح نهایه الحکمه، ج ۲ و ۳، قم: بوستان کتاب، ۱۳۸۸.
۲۲. صبحی، صالح، نهج البلاغه، تهران: اسلامی، ۱۳۷۰.
۲۳. طباطبایی، سید محمد حسین، تفسیر المیزان، ج ۱، بیروت: مؤسسه اعلمی، ۱۴۱۷ ق.

۲۴. عبدالحی، مهدی، کمال نهایی انسان و راه تحصیل آن از دیدگاه فیلسوفان اسلامی، قم: مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی رحمه الله علیه، ۱۳۹۰.
۲۵. عبودیت، عبدالرسول، هستی شناسی، قم: مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی رحمه الله علیه، ۱۳۷۹.
۲۶. العروسی، حویزی، عبد علی بن جمعه، تفسیر نور الثقلین، ج ۱، قم: اسماعیلیان، ۱۴۱۵ق.
۲۷. فراهیدی، احمد، معجم کتاب العین، ج ۳، لبنان: دارالرشید، ۱۹۸۱م.
۲۸. کاپلستون، فردریک، تاریخ فلسفه یونان و روم، مترجم: سید جلال الدین مجتبوی، تهران: سروش، ۱۳۶۸.
۲۹. کرجی، علی، اصطلاحات فلسفی و تفاوت آنها با یکدیگر، قم: بوستان کتاب، ۱۳۹۲.
۳۰. لاهیجی، ملا محمد جعفر، شرح رساله المشاعر ملاصدرا، مصحح: سید جلال الدین آشتیانی، قم: بوستان کتاب، ۱۳۸۶.
۳۱. مرکز تحقیقات اسلامی سپاه، انسان شناسی، قم: یاقوت، ۱۳۷۸.
۳۲. مجلسی، محمد باقر، بحار الانوار، ج ۶۱ و ۷۱، مترجم محمد باقر کمره ای، قم: اسلامی، ۱۳۸۸.
۳۳. مطهری، مرتضی، جهان بینی اسلامی، تهران: صدرا، ۱۳۸۶.
۳۴. مطهری، مرتضی، مجموعه آثار شهید مطهری، ج ۷، تهران: صدرا، ۱۳۸۹.
۳۵. مصباح یزدی، محمدتقی، آموزش فلسفه، ج ۲، تهران: بین الملل، ۱۳۹۱.
۳۶. مصباح یزدی، محمدتقی، اسفار، ج ۸، قم: مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی رحمه الله علیه، ۱۳۷۵.
۳۷. مقرئ فیومی، احمد بن محمد علی، المصباح المنیر فی غریب الشرح الكبير للرافعی، قم: هجرت، ۱۳۸۳.
۳۸. صدرالدین شیرازی، محمد بن ابراهیم (ملاصدرا)، اسرارالآیات، مترجم: محمدخواجهی، تهران: مولی، ۱۳۸۹.
۳۹. صدرالدین شیرازی، محمد بن ابراهیم (ملاصدرا)، اسرارالآیات، تحقیق: سید محمد موسوی، تهران: حکمت، ۱۳۸۵.
۴۰. صدرالدین شیرازی، محمد بن ابراهیم (ملاصدرا)، اکسیر العارفین فی معرفه طریق الحق و الیقین، مصحح: سید یحیی یثربی، تهران: بنیاد حکمت اسلامی صدرا، ۱۳۹۰.
۴۱. صدرالدین شیرازی، محمد بن ابراهیم (ملاصدرا)، تفسیر القرآن الکریم، ج ۷، مترجم: محمد خواجهی، تهران: مولی، ۱۳۶۳.
۴۲. صدرالدین شیرازی، محمد بن ابراهیم (ملاصدرا)، الحکمه المتعالیه فی الأسفارالعقلیه الأربعة، ۹ جلدی، قم: طلعه نور، ۱۴۲۸ق.
۴۳. صدرالدین شیرازی، محمد بن ابراهیم (ملاصدرا)، الحکمه المتعالیه فی الأسفارالعقلیه الأربعة، ۹ جلدی، بیروت: دار الحیاء التراث العربی، ۱۹۸۱م.
۴۴. صدرالدین شیرازی، محمد بن ابراهیم (ملاصدرا)، الحکمه المتعالیه فی الأسفارالعقلیه الأربعة، ۹ جلدی، مترجم: محمد خواجهی، تهران: مولی، ۱۳۸۰.
۴۵. صدرالدین شیرازی، محمد بن ابراهیم (ملاصدرا)، رساله سه اصل، مصحح: محمد خواجهی، تهران: مولی، ۱۳۷۶.
۴۶. صدرالدین شیرازی، محمد بن ابراهیم (ملاصدرا)، رساله سه اصل، مصحح: سید حسین نصر، تهران: بنیاد حکمت اسلامی صدرا، ۱۳۹۰.

۴۷. صدرالدین شیرازی، محمد بن ابراهیم (ملاصدرا)، الشواهد الربوبیه فی مناهج السلوکیه، مترجم: جواد مصلح، تهران: سروش، ۱۳۸۹.
۴۸. صدرالدین شیرازی، محمد بن ابراهیم (ملاصدرا)، الشواهد الربوبیه فی مناهج السلوکیه، مصحح: سید جلال الدین آشتیانی، قم: بوستان کتاب، ۱۳۸۲.
۴۹. صدرالدین شیرازی، محمد بن ابراهیم (ملاصدرا)، مفاتیح الغیب، ج ۱، مصحح: نجفقلی حبیبی، تهران: بنیاد حکمت اسلامی صدرا، ۱۳۸۶.
۵۰. صدرالدین شیرازی، محمد بن ابراهیم (ملاصدرا)، مفاتیح الغیب، مصحح: محمد خواجوی، تهران: مؤسسه مطالعات و تحقیقات فرهنگی، ۱۳۶۳.
۵۱. صدرالدین شیرازی، محمد بن ابراهیم (ملاصدرا)، المبدأ و المعاد فی الحکمه المتعالیه، ج ۱ و ۲، مصحح: سید جلال الدین آشتیانی، تهران: انجمن حکمت و فلسفه ایران، ۱۳۵۴.
۵۲. صدرالدین شیرازی، محمد بن ابراهیم (ملاصدرا)، المبدأ و المعاد فی الحکمه المتعالیه، مترجم: احمد بن محمد الحسینی اردکانی، تهران: مرکز نشر دانشگاهی، ۱۳۶۲.
۵۳. صدرالدین شیرازی، محمد بن ابراهیم (ملاصدرا)، مظاهر الالهیه، مصحح: سید محمد خامنه ای، تهران: بنیاد حکمت اسلامی صدرا، ۱۳۸۷.
۵۴. صدرالدین شیرازی، محمد بن ابراهیم (ملاصدرا)، مشاعر، مترجم میرزا عماد الدوله، اصفهان، مهدی، ۱۳۸۷.
۵۵. صدرالدین شیرازی، محمد بن ابراهیم (ملاصدرا)، شرح الهدایه الاثریه، مصحح محمد مصطفی فولادکار، لبنان: التاريخ العربی، ۲۰۰۱ م.
۵۶. صدرالدین شیرازی، محمد بن ابراهیم (ملاصدرا)، شرح و تعلیق الهیات شفا، ج ۱، تحقیق: نجفقلی حبیبی، تهران: بنیاد حکمت اسلامی صدرا، ۱۳۸۲.
۵۷. صدرالدین شیرازی، محمد بن ابراهیم (ملاصدرا)، کسر اصنام الجاهلیه، مترجم: محسن جهانگیری، تهران: بنیاد حکمت اسلامی صدرا، ۱۳۸۱.
۵۸. نصری، عبدالله، فلسفه آفرینش، قم: دفتر نشر معارف، ۱۳۹۰.
۵۹. نصری، عبدالله، حدیث اندیشه، ج ۲، تهران: سروش، ۱۳۷۹.

ب: مقالات

۶۰. انتظام، سید محمد، «معناشناسی حکمت، سعادت، انسان کامل و رابطه آن از دیدگاه ملاصدرا»، روز جهانی فلسفه، ۱۳۹۰.
۶۱. افضل، مهدی، «علت غایی»، پژوهشکده باقرالعلوم علیه السلام، ۱۳۹۳.
۶۲. خادمی، عین الله، «مقایسه آراء متکلمان و فیلسوفان در غایت مندی افعال خدا»، مجله کیهان اندیشه، شماره ۵۴، ۱۳۷۳.
۶۳. هاشمی گلپایگانی، محمد صالح، «غایت انگاری از دیدگاه قرآن»، پژوهشنامه علوم و معارف قرآن کریم، شماره ۴، ۱۳۸۸.

ج: پایان نامه

۶۴. رمضان، حشمت، «رابطه حکمت و سعادت در نمط هشتم اشارات و تنبیهات و آثار فلسفی ملاصدرا»، ۱۳۹۰.